

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВ «БЕРДЯНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І БІЗНЕСУ»**

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ**

Колективна монографія

**За редакцією
АНТОШКІНОЇ Л.І.,
РУНЧЕВОЇ Н.В.,
ГОРЯЧОЇ О.Л.**

**Київ
ТАЛКОМ
2020**

УДК 338:330.35/.36.011](477)(02)
П76

Рекомендовано Вченою радою факультету економіки, управління та інформаційних технологій ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» (протокол № 7 від 24.02.2020 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» (протокол № 7 від 26.02.2020 р.)

Рецензенти:

Руснак А.В. — доктор економічних наук, професор кафедри економіки, Херсонської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

Марченко О.А. — завідувач кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор економічних наук, професор;

Каткова Т.І. — доктор технічних наук, професор кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій університету митної справи та фінансів.

Авторський колектив: Антошкіна Л.І., Антошкін В.К., Антонов О.І., Артеменко Д.М., Бритвенко А.С., Буц І.М., Горяча О.Л., Дем'яненко Л.О., Добренко О.О. Жучинський О.Ю., Ігнатенко М.М., Карпенко Н. Г., Картамішева О. Є., Кіров М.С., Кірова Л.Л., Клименко А.А., Княженко І.І., Коваль С.В., Кравцова Л.А., Круковська О.В., Куцарський Є.Е., Кучеренко М.А., Кучеренко С.Ю., Лаврега Г.Р., Лактіонов Є. Ю., Леваєва Л.Ю., Мармуль Л.О., Малишко В.В., Марченко О.А., Мац Т.П., Міхов Л.І., Мухін Д.М., Педан В.І., Пилипенко К.А., Пінковський В.С., Плевако Я.А., Попова Н.О., Порватова Н.М., Постол А.А., Романченко Ю. О., Романюк І.А., Рунчева Н.В., Сабардіна О.В., Семенов К.О., Сирота А.І., Сільченко І.А., Скрипцін М. В., Соловійов Д.І., Степанова В.О., Столяров В.Ф., Столярова В.В., Терещенко А.В., Трикоз І.В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М., Фролов Ю.М. Фролова Г.І., Храновська І.Б., Шинкарюк О.В., Юрченко Ю.Ю., Юткіна І.О., Ясинецька Л.В.

Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку П76 України: колективна монографія / за ред. Антошкіної Л.І., Рунчевої Н.В., Горячої О.Л. — К.: Талком, 2020. — 536 с.

ISBN 978-617-7832-27-9

Монографія підготовлена колективом Університету за участі соратників споріднених творчими зв'язками наукових установ і закладів освіти. У монографії представлені результати ініціативних досліджень щодо обґрунтування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України в умовах виконання національних завдань Цілей Сталого Розвитку людства на період до 2027 року та до 2030 року.

Монографія розрахована на державних службовців центральних регіональних і місцевих органів влади, спеціалістів реального сектору національної економіки, на здобувачів вищої і фахової освіти, викладачів і науковців.

УДК 338:330.35/.36.011](477)(02)

ISBN 978-617-7832-27-9

© Антошкіна Л.І., Рунчева Н.В.,
Горяча О.Л. та ін., 2020

© ТОВ «Бердянський університет
менеджменту і бізнесу», 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	9
1.1. Механізми кластеризації у формуванні інноваційної моделі розвитку великотоварного конкурентоспроможного агропромислового виробництва України	9
1.2. Концепція регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію	19
1.3. Теоретико-методичні основи формування витрат та собівартості в сільськогосподарських підприємствах	33
1.4. Види та методи визначення собівартості продукції в структурі обліку діяльності аграрних підприємств	43
1.5. Удосконалення управління витратами підприємств	48
1.6. Нові підходи до класифікації та оцінки основних засобів у практиці обліку аграрних підприємств	55
1.7. Державно-приватне партнерство і соціальна відповідальність як засоби консолідації суб'єктів агробізнесу	65
1.8. Спеціалізація як форма концентрації аграрного виробництва ...	74
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ СКЛАДОВИХ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ	85
2.1. Теоретичні та практичні складники змісту економіки та менеджменту фізичної культури і спорту	85
2.2. Соціально-економічна сутність агроосель та малих підприємств у сільському зеленому туризмі	94
2.3. Напрями впровадження контролінгу в управління закладів і організацій соціокультурної сфери на селі	98
2.4. Інструменти прогнозування діяльності туристичних підприємств	107
2.5. Досвід та інститути розвитку підприємств сільського зеленого туризму у європейських країнах	117
2.6. Удосконалення управління розвитком суб'єктів сільського зеленого туризму	124

1.4. Види та методи визначення собівартості продукції в структурі обліку діяльності аграрних підприємств

В структурі обліку основної діяльності аграрних підприємств важливе значення має та залишається облік собівартості продукції. Про це вказує значна кількість публікацій на дану тематику. Як вказується у роботах Х. Бадалова, Т. Маренич, Л.Мармуль, І. Охріменко та ін. Він дозволяє виявити можливі резерви її зниження, тим самим забезпечуючи їх конкурентоспроможність на аграрних ринках. При цьому значну роль у плануванні, обліку і розрахунку собівартості, а також в управлінні підприємством в цілому повинна відігравати структура витрат. Під структурою витрат розуміється частка різних елементів або статей витрат у загальному обсязі виробництва і витрат збуту.

Структуру витрат можна визначити на основі класифікації витрат за економічними елементами та елементами калькуляції. Структура витрат статей калькуляції дозволяє оцінити відносну вагу різних статей у собівартості продукції. Вона може змінюватися під впливом різних факторів залежно від умов діяльності підприємств. На співвідношення між різними елементами або статтями в загальній сумі витрат істотно впливає відстань розташування підприємств від джерел сировини, а також зміна рівня цін об'єктів і засобів праці [1, с. 72].

Аналіз структури собівартості продукції, розрахований на підставі розрахунків, дозволив виявити конкретні техніко-економічні особливості виробництва окремих видів продукції, які необхідно обов'язково враховувати при визначенні їх впливу на розмір індивідуальної продукції. групи витрат. Дослідження впливу цих факторів на планування скорочення витрат передбачає встановлення зв'язку між змінами технічного та організаційного рівнів виробництва та собівартості.

Крім видів, варто зупинитися на можливих шляхах визначення собівартості. Залежно від часу розрахунку вартості та часу її фактичного формування визначають попередні та звітні (фактичні) форми витрат. Попередня собівартість розраховується до початку виробництва, тоді як звітна вартість формується після закінчення виробничого процесу і є відображенням обліку всіх фактичних витрат виробництва.

У свою чергу, залежно від місця призначення, попередня собівартість ділиться на оціночну, планову, нормативну і меценатську. Орієнтовна собівартість розраховується на основі перших продуктів, на основі оціночних даних. Вона показує собівартість продукту на момент його початкового виробництва [2, с. 61]. Планова собівартість розраховується на основі затверджених норм витрат з урахуванням планового завдання її

зниження на майбутній період (квартал, рік). Нормативні витрати базуються на нормах поточної вартості на початку кожного місяця. Це дозволяє розраховувати нормативне значення собівартості на наступний місяць.

Попередні витрати встановлюються на основі фактичних даних обліку витрат і випуску продукції за дев'ять місяців з урахуванням очікуваних витрат і обсягу виробництва в четвертому кварталі. Розглядаючи види собівартості, необхідно також охарактеризувати види калькуляцій, оскільки вони обумовлюються різними видами собівартості. Різні види калькуляцій складаються та використовуються залежно від системи, що прийнята на підприємстві, наявності відомостей і потреб керівництва. Процес калькулювання охоплює набагато ширший спектр явищ та процесів і містить наступні види робіт із розрахунку собівартості [3, с. 274]:

- продукція, роботи, послуги допоміжного виробництва, використані основним виробництвом;
- проміжні продукти (напівфабрикати) підрозділів основного виробництва, використані на наступних стадіях виробництва;
- продукція підрозділів підприємства для виявлення результатів їх діяльності;
- весь товарний випуск продукції випуск за видами продукції і напівфабрикати власного виробництва, реалізовані на сторону;
- одиниці окремих видів готової продукції, напівфабрикатів власного виробництва реалізованих на сторону, виконані роботи і надані послуги.

Формування собівартості аграрної продукції здійснюється в контексті об'єктів розрахунку, тобто в контексті номенклатури виробленої продукції. З урахуванням галузевих особливостей досліджуваних підприємств процес формування собівартості продукції може бути розбитий на кілька послідовних етапів [4, с. 208]. При виборі об'єкта розрахунку необхідно детально розрахувати розрахунки, тобто розрахувати вартість всього асортименту продукції або лише окремих (найважливіших) виробів; розрахувати собівартість тільки готової продукції або одночасно обчислити собівартість напівфабрикатів, окремих видів робіт і послуг і т.д.

Кожне аграрне підприємство, у контексті своїх цілей і стратегії, самостійно визначає правила і процедури розрахунку собівартості продукції, не виходячи за межі П(С) БО 16 «Витрати» і методичних рекомендацій, і відображає їх у своїй обліковій політиці. Провідна роль в П(С) БО 16 «Витрати» дається саме для обліку витрат, а для розрахунку собівартості продукції надається вторинна роль. Характеристики обраного методу обліку витрат виробництва визначають шляхи подальшого розрахунку собівартості.

Малі аграрні підприємства не мають можливості правильно організувати розрахунок собівартості продукції, оскільки бухгалтер також висту-

пає в ролі фінансиста і економіста. Керівництво великих агрокомпаній та агрохолдингів, відмовляючись розраховувати вартість своєї продукції, обмежує можливість оперативного прийняття оптимальних рішень щодо формування маркетингової і цінової політики, управління витратами, а отже, звуження напрямку зростання прибутку та прибутковості [5, с. 91].

Цілком погоджуємось з думкою М.Б. Кулинич та В.В. Фреюк, які відмічають: «...ні в офіційних документах, ні в спеціальній літературі, не вказано конкретного переліку методів обліку витрат і методів калькулювання, які є рекомендованими для використання підприємствами різних галузей промисловості». Однак проаналізовані методичні рекомендації містять ряд недоліків. Йдеться про:

1) відсутність розшифрування сутності та змісту запропонованих методів калькулювання;

2) відсутність такого необхідного і невід’ємного елементу методики бухгалтерського обліку як кореспонденція рахунків з обліку витрат, при використанні того чи іншого методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції;

3) відсутність інформації про можливість використання таких методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції як: абзорпшен-костинг, АВС-методу, таргеткостингу, кайзер-костинг та ін.

Аналіз положень різних методичних рекомендацій свідчить про відсутність змістовності у розділах, присвячених плануванню витрат. Розробка методик планування витрат у нових умовах стає прерогативою кожного конкретного підприємства, що, в свою чергу, потребує розробки єдиного стандарту бухгалтерського обліку (методичних рекомендацій, інструкції із застосування методів калькулювання) [6, с. 127]. Вибір методу обліку витрат і калькулювання собівартості залежить від конкретного завдання, що стоїть перед керівництвом того або іншого суб’єкту агробізнесу.

В теорії управлінського обліку, у т.ч. аграрних підприємств, виділяють такі методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг):

– за повнотою включення витрат до собівартості продукції («директ-костинг», «абзорпшен-костинг»);

– за цільовим зниженням витрат («таргет-костинг», «кайзер-костинг», «стандарт-костинг», система «точно в строк», стратегічне управління витратами);

– з метою безперервного удосконалення витрат (функціональний облік — метод АВС, система управління менеджментом, бенчмаркнг — еталонне порівняння).

Суттєвою перевагою деяких нормативних та методичних документів (наприклад, стандартів, методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у сільському господарстві, промисловості; методичних рекомендацій з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті є те, що у них запропоновано використовувати такі методи калькулювання як, директ-костинг та стандарт-костинг. Тим самим встановлено орієнтир на прогресивні методи калькулювання, що давно використовуються в зарубіжних компаніях та мають ряд значних переваг, проте підходи до практичної реалізації цих методів відсутні [7, с. 85].

При складанні фінансової звітності за МСФЗ існує альтернатива у вигляді вибору однієї з двох форм звіту про прибутки і збитки. Цей звіт можуть формувати за функціями та за характером, останній варіант дозволяє відображати детально витрати та зміни запасів готової продукції і незавершеного виробництва, що в підсумку формує собівартість реалізованої продукції. Така форма звіту відповідає формі звіту, що застосовується при методах обліку повних і змінних витрат (абзорпшен-костинг, директ-костинг) і дозволяє відображати додаткові показники, що є корисним для потреб управління.

На нашу думку, основною проблемою таких методів як: «таргет-костинг», «кайзер-костинг», система управління менеджментом, бенчмаркінг — еталонне порівняння, є те, що вони в своїй більшості є теоретичним плануванням прибутку і не можуть слугувати інструментом для визначення собівартості продукції (робіт, послуг). Виходом з даної ситуації може стати впровадження абзорпшен-костингу, директ-костингу, ABC-методу на підприємствах країни [8, с. 502]. Оскільки в полі зору перебуває цільова собівартість, ці методи дозволяють знаходити нові, нестандартні рішення в ситуаціях, що вимагають інноваційного мислення.

У вітчизняній практиці організації обліку витрат і калькулювання собівартості застосування таких методів, як «таргет-костинг» та «кайзер-костинг» принесе очікуваний результат в галузях, що займаються випуском соціально важливих видів продукції та виконують соціально затребувані роботи і послуги (сільське господарство, транспорт, будівництво, харчова промисловість, житлово-комунальне господарство та ін.).

У таких галузях органи державної влади мають можливості впливати на процес ціноутворення, проводити політику «утримання цін», а тому застосування цих методів калькулювання дозволить скоротити обсяги державних дотацій і фінансових допомог збитковим підприємствам [9, с. 86]. ABC-метод варто використовувати в галузях з більшою часткою в собівартості продукції накладних розподілених витрат. Це

дозволить відслідковувати причини виникнення накладних витрат і їх розподілу між об'єктами обліку на підставі фактичних вимірників.

Широке застосування іноземних методів обліку витрат і розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг) у вітчизняній практиці вимагає радикальних змін у традиційних підходах до розрахунку, перегляду поглядів на його значення в управлінні аграрними підприємствами. Вони повинні відмовитися від дорогого методу ціноутворення, використовувати ціну готової продукції як інструмент для управління її собівартістю, ефективності виробництва та підвищення конкурентоспроможності на аграрних ринках на перспективу.

Список використаних джерел

1. Баришевська І.В., Чаюн Т.І. Формування собівартості продукції рослинництва та шляхи її зниження на сільськогосподарських підприємствах. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.* : Економічні науки. 2014. № 7. С. 70–76.
2. Романюк І.А. Нові чинники та концепції здійснення інтенсифікації сільського господарства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 4 (36). С. 60–63.
3. Охріменко І.В. Витрати та собівартість сільськогосподарської продукції в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 360 с.
4. Бадалов Х.М. Досягнутий рівень собівартості продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 1. С. 203–210.
5. Мармуль Л.О., Коваль С.В., Круковська О.В. Перспективи розвитку національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4 (40). С. 89–92.
6. Крушельницька О.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 1. С. 125–129.
7. Вольська В.В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 3(24). С. 83–88.
8. Садовська І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук.-прикл. пр. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. № 647. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 498–503.
9. Ігнатенко М.М. Формування інформаційної безпеки підприємств і організацій в умовах автоматизації обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4 (40). С. 84.

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИЙ АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

- 1.1. **Антошкіна Л.І.**, д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту, ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
- 1.2. **Клименко А.А.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і фінансів, ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
Кущарський Є.Є., здобувач спеціальності 073 «Менеджмент» другого рівня вищої освіти ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
- 1.3. **Степанова В.О.**, старший викладач кафедри економіки і фінансів, ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
Сабардіна О.В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
- 1.4. **Коваль С.В.**, к.е.н, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна
- 1.5. **Кучеренко С.Ю.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна
Кучеренко М.А., ст. викладач фінансів, обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна
- 1.6. **Круковська О.В.**, к.е.н, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна
- 1.7. **Левасва Л.Ю.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна
Лаврега Г.Р., магістрант, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна
- 1.8. **Рунчева Н.В.**, д.е.н., доцент, професор кафедри економіки і фінансів, ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна
Бритвенко А.С., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і фінансів, ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ, Україна

Наукове видання

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Колективна монографія

За редакцією
АНТОШКІНОЇ Лідії Іванівни,
РУНЧЕВОЇ Наталії Вікторівни,
ГОРЯЧОЇ Оксани Любомирівни

Комп'ютерне верстання — *Думанецька С.С.*
Дизайн обкладинки — *Бабинець Н.А.*

Підписано до друку 25.03.2020.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 31,2
Наклад 300 прим. Зам. №

*Видавець і виготовлювач ТОВ «Талком»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./факс: (044) 424-40-69, 424-56-26
E-mail: ukraina.vdk.@email.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4538 від 17.05.2013 р.*